

Językoznawstwo

Gabriela Sitkiewicz

Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie

Joanna Darda-Gramatyka

Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie

Dzieci i ryby głosu nie mają? O kształtowaniu kompetencji społecznych i językowych w procesie nauczania języka rosyjskiego

Uchwalony 18 marca 2011 roku akt prawny: *Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawa o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz o zmianie niektórych innych ustaw* (Dz.U. 2011 nr 84, poz. 455) wprowadził do polskiego systemu szkolnictwa wyższego tzw. Krajowe Ramy Kwalifikacji. Od października 2012 roku programy kształcenia tworzone są na podstawie efektów kształcenia opisywanych w obszarze wiedzy, umiejętności i postaw. W planach studiów I stopnia obowiązujących na kierunku filologia, specjalność filologia rosyjska, a także filologia rosyjska z innym językiem obcym, w wielu jednostkach uniwersyteckich napotkać można podobne zapisy dotyczące kompetencji społecznych, jakimi dysponować powinien absolwent. W tabelach 1–2

Tabela 1

Lista kompetencji społecznych wyspecyfikowana przez Uniwersytet Pedagogiczny
w roku akademickim 2016/2017

	KOMPETENCJE SPOŁECZNE	
K1 K01	rozumie potrzebę uczenia się przez całe życie	H1A K01
K1 K02	rozumie potrzebę uczenia się języków obcych	H1A K01
K1 K03	potrafi współdziałać i pracować w grupie, przyjmując w niej różne role	H1 A K02
K1 K04	potrafi współdziałać i pracować w wielokulturowej grupie	H1 A K02
K1K05	potrafi odpowiednio określić priorytety służące realizacji określonego przez siebie lub innych zadania	H1AK03
K1K06	prawidłowo identyfikuje i rozstrzyga dylematy związane z wykonywaniem zawodu	H1AK04
K1 K07	ma świadomość odpowiedzialności za zachowanie dziedzictwa kulturowego	H1 A K05
K1K08	uczestniczy w życiu kulturalnym, korzystając z różnych mediów i różnych jego form	H1AK06

Źródło: plan studiów dla filologii rosyjskiej z językiem angielskim 2016/2017

Tabela 2

Lista kompetencji społecznych wyspecyfikowana przez Uniwersytet Pedagogiczny
w roku akademickim 2017/2018

KOMPETENCJE SPOŁECZNE	
K1_K01	rozumie potrzebę uczenia się przez całe życie
K1_K01	prawidłowo identyfikuje i rozstrzyga problemy związane z wykonywaniem zawodu
K1_K02	uczestniczy w życiu kulturalnym, korzystając z różnych mediów i różnych jego form
K1_K03	organizuje lub współorganizuje działania na rzecz środowiska społecznego

Źródło: plan studiów dla filologii rosyjskiej z językiem angielskim 2017/2018

przedstawiono listę kompetencji społecznych wyspecyfikowanych przez Instytut Neofilologii Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie.

Jest to, w naszym przekonaniu, jedynie małeńki wycinek postaw, jakie reprezentować powinni absolwenci studiów wyższych. Z kilkuletnich obserwacji własnych wynika, że kompetencje społeczne są zagadnieniem mocno zmarginalizowanym i można zapewne zaryzykować stwierdzenie, że są świadomie rozwijane jedynie przez niewielkie zespół nauczycieli. Stanowi to wynik tego, iż w polskim systemie nauczania „od zawsze” skupiano się na tzw. kompetencjach twardych, poznawczych (analizowaniu, przetwarzaniu, uczeniu) zapominając, że tzw. kompetencje miękkie (a wśród nich: umiejętność komunikowania się, świadoma autoprezentacja czy też radzenie sobie z emocjami) we współczesnym świecie są równie ważne, a być może dużo ważniejsze od tych pierwszych. Potwierdza to Ewa Chmielecka konstatując, że

polskie szkolnictwo wyższe ma sukcesy w przekazie osiągnięć wiedzy światowej i nadawaniu naszemu kształceniu profesjonalnego i użytecznego charakteru (...). Natomiast (...) cele, które skrótowo można nazwać kształtowaniem postaw nie są już tak oczywiste dla środowisk akademickich [Chmielecka, online].

Marek Smulczyk, psycholog, pedagog i badacz jakości edukacji podkreśla w jednym z wywiadów, iż

uczenie kompetencji społecznych to jest korzyść dla całego społeczeństwa. Świadomość tego, jak funkcjonują w społeczeństwie daje mi chęć zmieniania tego społeczeństwa na lepsze. Mam większą motywację prospołeczną do pracy na rzecz innych ludzi, dobra wspólnego [Smulczyk, online].

Jak słusznie zauważa Anna Piwowarczyk:

współczesna gospodarka i społeczeństwo oparte na wiedzy wymagają od pracowników posiadania wysoko rozwiniętych kompetencji komunikacyjnych i umiejętności

kooperacji społecznej. (...) uczelnie powinny nie tylko uczyć wyizolowanego systemu językowego, ale również przygotowywać swoich przyszłych absolwentów do aktywnego uczestnictwa w życiu zawodowym i społecznym w wielokulturowym, mozaikowym społeczeństwie [Piwowarczyk, online].

Termin „kompetencje społeczne” był dotychczas stosowany głównie w naukach społecznych i odnosił się do „grupy cech związanych z jakością funkcjonowania człowieka oraz jego kontaktów z innymi” [Chrost 2012, 51]. Pojęcie to budzi wiele kontrowersji wśród psychologów różnych specjalności: „termin ten jest używany zamiennie łącznie z umiejętnościami społecznymi, relacyjnymi, interakcyjnymi czy komunikacyjnymi” [Jakubowska 1996, 29–40]. Agnieszka Tomorowicz, psychiatra, konstatuje, że

umiejętności społeczne są obecnie rozpatrywane w kilku różnych nurtach. Według Argyle’a jest to „zdolność, posiadanie niezbędnych umiejętności do tego, by wywrzeć pożądany wpływ na innych ludzi w sytuacjach społecznych”. Argyle wyróżnia przy tym powszechne i profesjonalne umiejętności społeczne. Jakubowska przyjmuje natomiast, że „kompetencja społeczna jest warunkowana przez sumę takich elementów relacji, jak psychiczne dyspozycje oraz umiejętności odbioru i nadawania komunikatów zgodnego zarówno z wzorcem sytuacji, jak i obranym celem osobistym jednostki” [Tomorowicz 2011, 91].

Ponadto, uważa ona, iż

kompetencja społeczna, niezależnie od swej struktury, często jest utożsamiana z dyspozycją warunkującą sukces w relacjach interpersonalnych. Dyspozycja owa może być rozumiana jednak jako suma pewnych zdolności intelektualnych bądź zbiór cech osobowości [Tomorowicz 2011, 91].

Daniel Goleman, definiując kompetencje społeczne, zwraca uwagę na to, jak duże znaczenie w kontaktach z innymi ma panowanie nad własnymi emocjami [Goleman 1997, 440-441]. Anna Matczak, która stworzyła „Kwestionariusz Kompetencji Społecznych” i jest autorką modelu kompetencji społecznych, rozumie je jako

zbiór elementarnych, równorzędnych umiejętności społecznych, decydujących o efektywnym funkcjonowaniu w określonych typach sytuacji międzyludzkich. Żadna z nich z osobna nie wystarczy do pozytywnego poradzenia sobie z sytuacją społeczną, a dopiero ich kombinacja warunkuje sukces [Tomorowicz 2011, 92].

A. Matczak podkreśla, że „kompetencje te są nabywane przez jednostkę w toku społecznego treningu” [Piwowarczyk, online].

W kontekście Krajowych Ram Kwalifikacji, które zostały przez nas przywołane we wstępie do niniejszych rozważań, kompetencje społeczne rozumiane są nieco inaczej. Ewa Chmielecka zauważa, że Polski Komitet Sterujący KRK pod

koniec lipca 2010 roku trzecią kolumnę (kompetencje społeczne) Europejskich Ram Kwalifikacji opisał następująco:

Kompetencje personalne i społeczne – zdolność do autonomicznego i odpowiedzialnego działania, w tym umiejętność współdziałania z innymi w roli zarówno członka, jak i lidera grupy, a także zdolność adaptacji do coraz szybciej zmieniającego się świata poprzez uczenie się przez całe życie [Chmielecka 2010, 143].

Zgodnie z *Zaleceniem Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 kwietnia 2008 roku w sprawie ustanowienia Europejskich Ram Kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie*:

„kompetencje” oznaczają udowodnioną zdolność do stosowania wiedzy, umiejętności i zdolności osobistych, społecznych lub metodologicznych okazywaną w pracy lub nauce oraz w karierze zawodowej i osobistej; w europejskich ramach kwalifikacji, kompetencje określane są w kategoriach odpowiedzialności autonomii [Kubryń, online].

W myśl cytowanego dokumentu wzrost kompetencji społecznych jest mocno powiązany ze wzrostem kwalifikacji. Trudno nie zgodzić się z A. Piwowarczyk, że „rozwijanie kompetencji społecznych w ramach procesu dydaktycznego związane jest z wywołaniem u studentów trwałych zmian w myśleniu i zachowaniu” [Piwowarczyk, online]. Jednak jest to możliwe tylko wówczas, gdy osoba ucząca w procesie edukacji jest partnerem, kiedy wspiera ona studentów, jest mentorem i bardziej trenerem niż nauczycielem w tradycyjnym rozumieniu, jest coachem, który zachęca do kształtowania kompetencji niezbędnych do zwiększania kreatywności¹.

Jak podkreśla E. Chmielecka,

zadaniem szkolnictwa wyższego jest nie tylko kształcenie użyteczne dla rozwoju rynku pracy, przygotowujące profesjonalistów, ale także kształcenie, które rozwija w słuchaczach postawy użyteczne społecznie i służy ich osobowemu rozwojowi [Chmielecka, online].

Pogląd ten jest nam bliski, ponieważ zakładamy, że języki obce w obecnym świecie stały się narzędziem wykorzystywanym w pracy przez wiele osób, a „proces komunikacji w języku obcym ma zawsze wymiar społeczny i dotyczy relacji między ludźmi” [Piwowarczyk, online]. W centrum naszych zainteresowań znalazły się różne metody nauczania, które stosujemy na zajęciach (m.in. ćwiczenia wykorzystujące elementy rywalizacji, zabawy czy mechanikę gry), a które wpływają na motywację studentów do nauki języka rosyjskiego, jak również na kształtowanie się ich kompetencji społecznych.

¹ Szerzej o coachingu w procesie nauczania pisaliśmy w artykule: *O projekcie gry językowej – elementy coachingu jako narzędzie w procesie nauczania*. 2017. „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Russologica” nr 10: 142–153.

A zatem czy kompetencje społecznych można nauczyć? A jeżeli tak, to jaki wpływ na to wywiera nauczyciel języka rosyjskiego i jaki ma to związek z budowaniem kompetencji twardych? Żeby odpowiedzieć na powyższe pytania, posłużymy się przykładem dwóch grup studentów, z którymi pracowaliśmy równoległe na zajęciach *Praktycznej nauki języka rosyjskiego* na III roku *Filologii rosyjskiej z językiem angielskim*. Każda z nas odbyła po 60 godzin zajęć. Z ankiet ewaluacyjnych, przeprowadzonych po zakończeniu kursu, wynika, że udało nam się osiągnąć podobne rezultaty i rozwinąć u studentów kompetencje językowe i społeczne na zbliżonym poziomie.

Zadanie było niełatwe. Już w pierwszych rozmowach ze studentami ujawniał się lęk przed obroną pracy licencjackiej w języku rosyjskim spotęgowany niezadowolaniem z poziomu językowego, jaki sami prezentowali. Ponadto zauważalny był brak wiary w to, że cokolwiek w tym zakresie można byłoby zmienić. Z perspektywy nauczyciela dało się zaobserwować, że procesy grupowe w obu zespołach rozwinęły się w sposób nieprawidłowy i niesprzyjający uczeniu się i budowaniu dobrej komunikacji na linii student–wykładowca.

Pracę rozpoczęliśmy od ankiety, której celem było zbadanie realnych potrzeb studentów. Ankieta składała się z sześciu pytań otwartych oraz jednego pytania zamkniętego:

1. Jakie formy pracy na zajęciach PNJR są dla Pani/Pana najbardziej wartościowe (praca indywidualna, praca w parach/grupach)? Dlaczego takie formy są najlepsze?
2. Co dla Pani/Pana jest największą wartością na zajęciach PNJR?
3. Czego chce się Pani/Pan nauczyć w tym semestrze?
4. Pani/Pana oczekiwania w stosunku do prowadzącego i zajęć:
5. Pani/Pana oczekiwania w stosunku do samego siebie:
6. Czy będzie Pani/Pan korzystać z materiałów przekazywanych na platformie e-learningowej?

W odpowiedziach studenci podawali pracę indywidualną i pracę z wybranymi osobami jako preferowane formy aktywności na zajęciach, a czasem jako jedyny sposób uczenia się, dający możliwość koncentracji i rozwijania umiejętności własnych. Praca grupowa rozumiana była raczej jako strata czasu, czynnik rozleniwiający i rozmycie odpowiedzialności: „W grupach zawsze jest zamieszanie, to dobra odskocznia, ale mało wartościowa”². Warto dodać, że studenci, odpowiadając na pytanie – „Czego chce się Pani/Pan nauczyć w tym semestrze?” najczęściej odpowiadali – „Mówić swobodnie po rosyjsku”. Niektórzy chcieli także wzbogacić

² Cytat z ankiety.

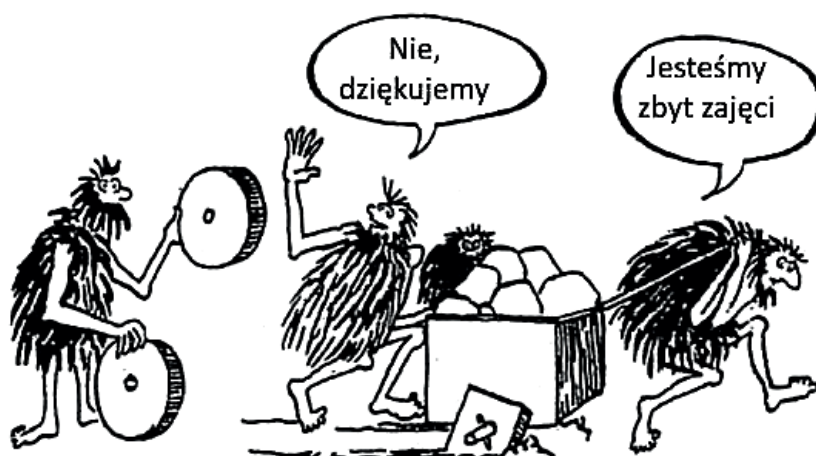
słownictwo i utrwalić reguły gramatyczne, ale z odpowiedzi zdecydowanie najczęściej wybrzmiewała chęć opanowania umiejętności swobodnego porozumiewania się w języku rosyjskim. W oczekiwaniach wobec prowadzącego studenci wpisywali, że chcą, aby zwracać uwagę na ich błędy i poprawiać je oraz że pragnęliby nie bać się zająć – „Sam lęk jest straszny i blokujący. Oczekuję wyrozumiałości i otwartego podejścia do studentów”. Większość ankietowanych wyraziła także chęć korzystania z ponadprogramowej edukacyjnej platformy e-learningowej oraz zobowiązała się do systematycznej pracy we własnym zakresie.

Dysponując wskazówkami od studentów oraz wytycznymi określonymi w programie nauczania i karcie kursu, przystąpiliśmy do pracy opartej na regule wzajemności. Uważamy, że podstawą dobrej komunikacji ze studentem oraz podstawą tworzenia sprzyjających warunków uczenia się jest przyjęcie założenia, że student ma kompetencje potrzebne do tego, by wpływać na kierunek rozwoju grupy, której jest uczestnikiem, oraz na efekty, jakie dana grupa osiąga. Założenie to stwarza wiele możliwości, przede wszystkim otwiera dialog, angażuje wszystkich członków grupy i pozwala przenieść ciężar odpowiedzialności za efekty kształcenia na wszystkich jej uczestników oraz, jak pokazują nasze doświadczenia, pozwala również z powodzeniem realizować nie tylko program nauczania, lecz także treści ponadprogramowe. Należy wątpić, że student – traktowany jak ktoś, kto nie ma żadnych kompetencji – może przejawiać inicjatywę i motywację do nauki i rozwoju. Oczywiście mogą zdarzyć się wyjątki, ale takie podejście do młodego człowieka może rodzić poczucie niesprawiedliwości, bunt oraz chęć udowodnienia, że jest inaczej. Być może byłby to jakiś sposób wywierania wpływu na ucznia, ale czy naprawdę nie ma innych metod odkrywania potencjału młodych ludzi? Czy ryby i dzieci w istocie nie mają głosu? W naszym rozumieniu nauczanie nie polega na narzucaniu swojego modelu świata, lecz raczej na pokazywaniu możliwości i trenowaniu umiejętności krytycznego podejścia do nich.

Podążając za głosem naszych studentów, którzy zgodnie twierdzili, że praca indywidualna jest najskuteczniejszą formą trenowania kompetencji językowych i poszerzania zasobów leksykalno-gramatycznych, stwarzałyśmy im na zajęciach warunki do takiej pracy. Wprowadziłyśmy szereg różnorodnych ćwiczeń rozwijających najważniejsze kompetencje językowe (słuchanie, mówienie, czytanie ze zrozumieniem, pisanie), ale do form pracy indywidualnej zaliczyć możemy także ćwiczenia na platformie e-learningowej, z których korzystała większość grupy. Studenci mogli sami decydować o czasie, jaki przeznaczą na naukę, i osobiście wybrać materiał, który w danej chwili chcą przestudiować. Magdalena Podlacha przekonuje, że

jest to jedna z najelastyczniejszych form kształcenia, gdzie każdy student dostosowuje tempo pracy do swoich predyspozycji psychofizycznych. Partie materiału sprawiające najwięcej trudności mogą być analizowane wielokrotnie, za każdym razem naświetlając problem w inny sposób [Podlacha 2015, 115].

Jednak od czasu do czasu proponowałyśmy naszym studentom również kreatywne zadania zespołowe, do których podchodzili z dużym dystansem, co świadczy o tym, że z powodu braku niektórych kompetencji mieli problem z pracą w grupie. Za każdym razem prosiłyśmy przy tym o informację zwrotną.

Źródło: zasoby Internetu [autor memu nieznan]

Przytoczymy tu jedno z ćwiczeń autorskich przygotowanych specjalnie na zajęcia *Bitwa na argumenty*³. Zadanie składało się z dwóch etapów:

Etap pierwszy – praca w domu polegająca na jak najlepszym nauczeniu się na pamięć słów piosenki *Magadan* (autor: Wasia Obłomow, wersja radiowa). Studenci mieli na to zadanie cały tydzień, po czym piosenkę zaśpiewaliśmy wspólnie na zajęciach. Należałoby zaznaczyć, że zadanie to stanowiło nie lada wyzwanie z uwagi na szybkie tempo utworu oraz dużą liczbę słów do wypowiedzenia na minutę. Było to krótkie ćwiczenie aparatu mowy wprowadzające nową leksykę oraz poprawiające atmosferę i dynamikę zajęć.

Etap drugi – to kolejny tydzień indywidualnej pracy studenta z tym samym tekstem piosenki. Zadaniem było przygotowanie na kolejne zajęcia jeszcze szybszej i sprawniejszej wymowy oraz tłumaczenia na język polski. Na zajęciach studenci zostali losowo podzieleni na dwuosobowe zespoły. Każdy z zespołów otrzymał

³ Treść zadań znajduje się na końcu artykułu.

jedno z poleceń (A lub B). Zadania A i B opisywały pewien problem z dwóch perspektyw, wykorzystując przy tym leksykę oraz okoliczności przedstawione w tekście piosenki. Po zapoznaniu się z treścią polecenia zespoły A przystąpiły do negocjacji z zespołami B. Wygrywała ta para, która zdołała wynegocjować najlepsze warunki ugody.

Kolejną stosowaną przez nas metodą były różnego typu gry – od kalamburów, przez tzw. „planszówki”, do gry miejskiej. Nasi studenci w ankietach wstępnych zwracali uwagę na fakt, iż chcieliby czuć się bezpiecznie na zajęciach, a przecież

W trakcie gry czy zabawy zaspokojona zostaje potrzeba bezpieczeństwa, a także uruchamiają się potrzeby wyższych rzędów – potrzeba więzi (w grach i zabawach zespołowych), potrzeba uznania, samorealizacji. W konsekwencji potrzeby te mogą również rozwinąć potrzebę wiedzy i zrozumienia, a nawet potrzeby estetyczne [Siek-Kozub 1995, 106].

Opisane wyżej, a także inne, wprowadzane stopniowo zadania zespołowe (jak znajdowanie mocnych argumentów w parach, dyskusje w podzespołach lub na forum całej grupy, wspólnie przygotowywane prezentacje i inne) sprawiły, że studenci aktywniej uczestniczyli w zajęciach i znacznie chętniej wypowiadali się na forum grupy. Widać było też większą otwartość wobec siebie i wobec prowadzącego oraz wzrastającą motywację do nauki. Poprawie uległa nie tylko komunikacja w grupie, lecz także przede wszystkim chęć rozmawiania po rosyjsku. Efekt konsekwentnie prowadzonych działań mógł być zresztą tylko taki, ponieważ, jak słusznie zauważył Wincenty Okoń:

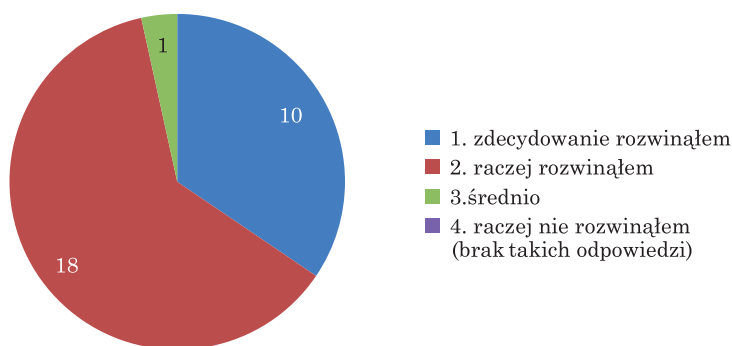
Proces kształcenia, w którym stosuje się harmonijnie ze sobą łączone różne formy pracy młodzieży, tj. pracę indywidualną, pracę frontalną i pracę grupową, sprzyja socjalizacji i uspołecznieniu młodzieży dlatego, że łączy technikę psychologiczną z socjologiczną, a zarazem dlatego, że respektuje dobro jednostki i dobro społeczności [Okoń 2003, 189].

Jednocześnie należy zwrócić uwagę na fakt, że umiejętność komunikowania się w języku obcym jest wtórna w stosunku do umiejętności komunikowania się w ogóle. Jeżeli język służy do komunikowania się z innymi jego użytkownikami, to najlepiej jest się uczyć go w działaniu, w interakcji z innymi. Uważamy, że korzystanie na zajęciach z kompetencji społecznych studentów, a w sytuacji, kiedy nie są one wystarczająco rozwinięte, kształtowanie ich tak, żeby stworzyć dobre warunki do uczenia się, jest warunkiem niezbędnym procesu przyswajania języka obcego. Idąc tym tropem jeszcze dalej, uważamy, że leksyka i gramatyka to kompetencje twarde, zaś umiejętność korzystania z tych zasobów to kompetencje

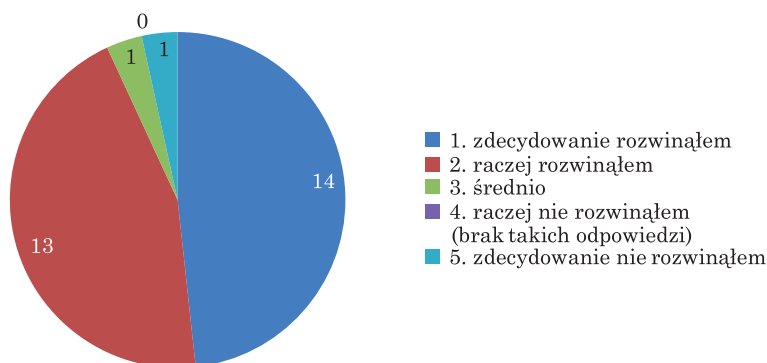
miękkie, które trzeba wytrenować w różnych sytuacjach. Nasi studenci, chcąc lepiej mówić po rosyjsku, nie tylko wzbogacali swe zasoby leksykalno-gramatyczne, lecz także przede wszystkim trenowali język rosyjski w różnych sytuacjach z różnymi jego użytkownikami.

Po semestrze wspólnej nauki poprosiliśmy tych samych studentów o wypełnienie ankiety ewaluacyjnej⁴. Pragniemy przytoczyć tu część informacji zwrotnej, jaka do nas dotarła.

Zasadnicze pytanie brzmiało: Proszę ocenić na pięciostopniowej skali, w jakim stopniu w czasie trwania kursu rozwinęła Pani/Pan następujące sprawności językowe (zob. wykresy 1–3).

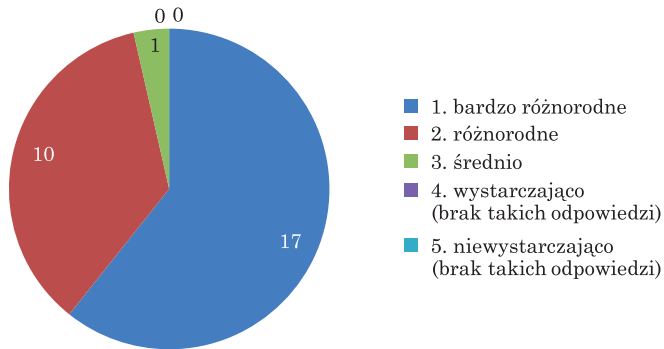
Wykres 1. Rozwój sprawności: mówienie (nawiązanie rozmowy, odpowiedź na pytania, wypowiedź na dany temat, zabranie głosu w dyskusji, komentarz do sytuacji)
Źródło: opracowanie własne

Wykres 2. Rozwój sprawności: słuchanie ze zrozumieniem (edukacyjne materiały audio, autentyczne materiały audio-wideo)
Źródło: opracowanie własne

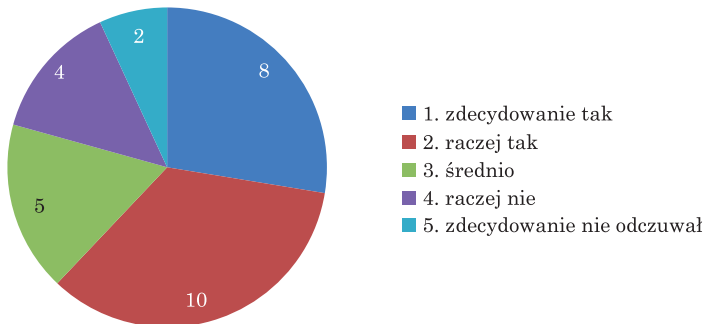
⁴ Treść ankiety znajduje się na końcu artykułu.

Jak ocenia Pani/Pan różnorodność materiałów i form przekazywania treści na zajęciach z PNJR w tym semestrze?

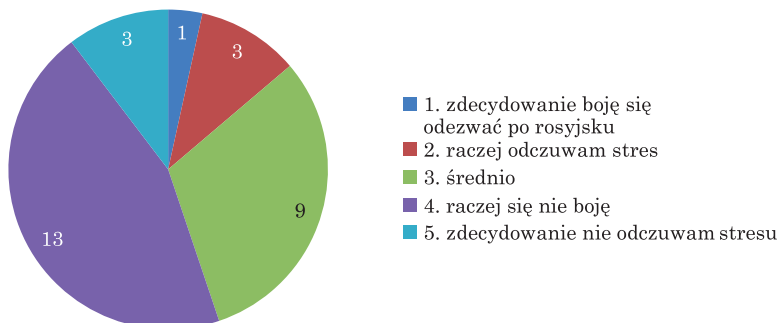

Wykres 3. Różnorodność materiałów i form przekazywania treści na zajęciach
Źródło: opracowanie własne

Proszę ocenić na pięciostopniowej skali odczuwany przez Pana/Panią poziom bariery językowej (zob. wykres 4–5).

Wykres 4. Bariera językowa przed kursem
Źródło: opracowanie własne

Wykres 5. Bariera językowa po kursie
Źródło: opracowanie własne

Największy skok na skali opisany przez studenta w ankiecie to progres od – (1) „zdecydowanie boję się odezwać po rosyjsku” do – (5) „zdecydowanie nie odczuwam stresu”. Zazwyczaj studenci oceniali jednak skok na skali o jeden poziom lub dwa poziomy. Według studentów barierę językową pomogły im pokonać następujące czynniki:

- atmosfera na zajęciach i podejście prowadzącego, poczucie, że jeśli popełnię błąd, to osoba prowadząca poprawi mnie w przyjazny sposób,
- wymiana opinii i regularne rozmowy po rosyjsku na zajęciach,
- wcześniejsze materiały o podobnej tematyce otrzymane od prowadzącego, powtarzanie leksyki, podsumowywanie tematów,
- różnorodne tematy,
- ćwiczenia sposobów, w jaki można wyrazić myśli,
- platforma e-learningowa.

Choć nasi studenci na początku sami nie dostrzegali związku kompetencji społecznych, w tym przede wszystkim umiejętności komunikowania się w grupie, z ich kompetencjami językowymi i możliwością lepszego porozumiewania się po rosyjsku, zaś progres językowy łączyli wyłącznie z rozwojem zasobów leksykalno-gramatycznych, to w ankiecie ewaluacyjnej przeważyły głosy, że to przede wszystkim atmosfera w grupie i na zajęciach najbardziej pomogła im przełamać barierę językową i stres związany z wypowiedzaniem się po rosyjsku na forum grupy, a w konsekwencji rozwinąć znajomość języka rosyjskiego.

W ankietach respondenci oceniali również rozwój własnych kompetencji społecznych. Wszyscy ankietowani (29 osób) stwierdzili, że zajęcia rozwinęły ich umiejętności komunikowania się z innymi i pozytywnie wpłynęły na komunikację w grupie, zdolność do autoprezentacji, umiejętność korzystania z zasobów grupy i umiejętność pracy zespołowej.

Wśród czynników, które umożliwiły rozwój komunikacji najczęściej pojawiały się następujące odpowiedzi:

- częsta praca w grupach i praca w parach dobieranych losowo,
- kalambury i inne gry na zajęciach,
- dyskusje i wypowiedzanie się na tle całej grupy,
- dobra atmosfera na zajęciach.

Znakomita większość studentów (25 na 29) stwierdziła, że rozwinęła swoją asertywność i umiejętność wyrażania siebie, swojego zdania na dany temat czy opinii odrębnej. Wśród czynników, które umożliwiły rozwój asertywności najczęściej wymieniano:

- możliwość swobodnego wyrażania opinii na zajęciach i dyskusje,
- ciekawe pytania prowadzącego,

- brak stronniczości osoby prowadzącej i akceptacja wszystkich opinii,
- zadania polegające na zajęciu określonego stanowiska na dany temat.

Kilka osób zaznaczyło, że nigdy nie miało problemów z wyrażaniem własnego zdania.

Większość (21 z 29) studentów stwierdziła również, że udoskonalila twórcze podejście do zadań, swoją kreatywność, umiejętność poszukiwania własnych odpowiedzi, pogłębiła zaangażowanie i motywację do działania. Wśród czynników, które umożliwiły rozwój kreatywności studenci najczęściej wymieniali:

- dyskusje na tematy społeczne,
- różnorodność zajęć i ciekawe zadania (słuchanki i filmiki),
- ciągłą chęć rozwoju i bycia lepszym,
- dużą ilość materiału do przyswojenia,
- podejście prowadzącego, który zachęcał do samodzielnego poszukiwania odpowiedzi na różne pytania.

Kilka osób zaznaczyło, że brakowało im kreatywnej pracy w domu poza zadaniami z książki i materiałami uzyskanymi od prowadzącego.

Aż 25 z 29 studentów stwierdziło, że zajęcia pozytywnie wpłynęły na ich zdolność odczuwania empatii, tworzenia atmosfery bezpieczeństwa i wzajemnego szacunku oraz dobrej przestrzeni do uczenia się dla wszystkich członków grupy. Rozwojowi empatii na zajęciach sprzyjały następujące czynniki:

- praca w grupach tworzonych losowo,
- wspólnie zadania domowe,
- relacje między studentami i prowadzącym zajęcia opierające się na wzajemnym szacunku i atmosferze bezpieczeństwa,
- brak wygłaszania negatywnych uwag na forum grupy i jednakowe traktowanie wszystkich studentów.

Jeden ze studentów napisał, że w grupie nadal były osoby, które nie wpływały korzystnie na dobrą atmosferę.

Inne kompetencje, które zdaniem studentów były ważne na przeprowadzonych przez nas zajęciach, to:

- umiejętność systematycznej pracy,
- umiejętność słuchania zdania innych i znajdowania mocnych argumentów w dyskusji, rozwinięcie mowy,
- rozwinięcie zdolności porozumiewania się z kolegami i współpracy w grupie,
- pewność siebie w wyrażaniu opinii na dany temat, zdolność wyrażania swojego zdania i opanowywanie stresu z tym związanego,
- śmielsze posługiwanie się językiem rosyjskim, pomimo zdarzających się błędów artykulacyjnych.

Na pytanie – „Co najbardziej wpływało na Pani/Pana motywację do pracy w czasie trwania kursu?” studenci odpowiadali, że największy wpływ na motywację do pracy wywierały następujące czynniki:

- poczucie, że prowadzącemu naprawdę zależy na rozwoju uczniów, podejście prowadzącego do studenta i do przedmiotu oraz jego wysokie wymagania,
- chęć pogłębiania wiedzy i podnoszenia kompetencji językowych oraz osiągnięcia swobody wypowiedzi w języku rosyjskim
- kolokwia w każdy poniedziałek, liczne „wejściówki” i inne testy sprawdzające wiedzę,
- duża liczba zadań domowych,
- chęć dorównania pozostałym osobom,
- wysoki poziom, szybkie tempo pracy, duża ilość materiałów i wysokie kryterium oceniania studentów (70%),
- chęć dobrego przygotowania się do egzaminu.

Na pytanie – „Jakie jest Pani/Pana największe osiągnięcie z PNJR w tym semestrze?” studenci odpowiadali, że są dumni z większej swobody wypowiedziania się po rosyjsku oraz z zyskania wiary we własne umiejętności. Część ankietowanych twierdziła, że najbardziej cieszy się z tego, że nie boi się mówić po rosyjsku.

Bliskie są nam słowa Teresy Siek-Kozub, która uważa, że

Tempo zachodzących w świecie zmian, szybki rozwój nauki sprawiają, że potrzeby współczesnego człowieka są inne niż w minionych stuleciach. Współczesny człowiek bardziej niż jego przodkowie zmuszony jest do dostosowywania się do szybko następujących zmian w jego środowisku i do poszukiwania rozwiązań coraz to nowych problemów. Nie jest w stanie przygotować go do tego szkoła funkcjonująca według starej koncepcji. Nowoczesne koncepcje edukacyjne zakładają stały rozwój człowieka i uczenie się w całym biegu ludzkiego życia, tzw. edukację permanentną. W tej nowej koncepcji nauczania inne są zadania stawiane szkole. Nie ma ona wyposażać w wiedzę wystarczającą jednostce w ciągu całego jej życia, a stymulować rozwój, kształcić umiejętność dokonywania trafnych wyborów, sprawnego uczenia się i samokształcenia [Siek-Kozub 1995, 9–10].

Powszechne jest stwierdzenie, że najwięcej uczymy się od innych ludzi, dlatego marginalizowanie kompetencji społecznych w procesie przyswajania języka obcego wydaje się dużym niedopatrzeniem. Procesy grupowe mają ogromny wpływ na kształtowanie kompetencji miękkich i twardych studenta. Zrównoważone łączenie ze sobą metod aktywizujących, form pracy zespołowej i indywidualnej może być pomocne nie tylko w tworzeniu dobrej komunikacji w grupie ćwiczeniowej, lecz także przede wszystkim może sprzyjać rozwojowi kompetencji językowych i społecznych u jej członków.

Анекс 1

Задание креативное с использованием песни *Magadan*:

А / Непредвиденные обстоятельства в кафе „У Бобра” – переговоры

Кафе „У Бобра” работает на рынке развлечений уже 20 лет. Днём – это заведение общественного питания и отдыха, похожее на небольшой ресторан, но с ограниченным по сравнению с рестораном ассортиментом продукции, также с самообслуживанием. Ночью – общественное заведение, предназначенное для свободного времяпрепровождения. „У Бобра” есть бар, танцпол, чил аут – место, в котором можно посидеть в тихой обстановке с более спокойной музыкой. „У Бобра” присутствует дресс-код и фейсконтроль посетителей. Фирма „У Бобра” из-за временных финансовых трудностей предлагает всем своим сотрудникам работать бесплатно. Хозяин „Бобра” даже не заплатил за последний концерт Автору Одного Хита (АОХ). По словам АОХ, зрители были в восторге от его выступления. При этом сам артист признался, что за тот концерт ему так и не заплатили, а кафе „У Бобра” опаздывает с платежом уже 2 месяца. Организатор концерта не хочет добровольно выплатить артисту должную сумму, поскольку, по его словам, АОХ опоздал на концерт.

Вы – Менеджмент Автора Одного Хита.

Ваша цель: 1) найти/придумать аргументы на то, что хозяин „Бобра” должен выплатить вам должную сумму за последний концерт 2) провести переговоры с представителями кафе „У Бобра” и получить 400 000 рублей за последний концерт (попробуйте тоже найти аргументы в тексте песни).

Вы хотите 400 000 рублей. Ваше минимум для выполнения задания – получить 200 000 рублей.

Б / Непредвиденные обстоятельства в кафе „У Бобра” – переговоры

Кафе „У Бобра” работает на рынке развлечений уже 20 лет. Днём – это заведение общественного питания и отдыха, похожее на небольшой ресторан, но с ограниченным по сравнению с рестораном ассортиментом продукции, также с самообслуживанием. Ночью – общественное заведение, предназначенное для свободного времяпрепровождения. „У Бобра” есть бар, танцпол, чил аут – место, в котором можно посидеть в тихой обстановке с более спокойной музыкой. „У Бобра” присутствует дресс-код и фейсконтроль посетителей. Фирма „У Бобра” из-за временных финансовых трудностей предлагает всем своим сотрудникам работать бесплатно. Хозяин „Бобра” даже не заплатил за последний концерт Автору Одного Хита (АОХ). По словам АОХ, зрители были в восторге от его выступления. При этом сам артист признался, что за тот концерт ему так и не заплатили, а кафе „У Бобра” опаздывает с платежом уже 2 месяца. Организатор концерта не хочет добровольно выплатить артисту должную сумму, поскольку, по его словам, АОХ опоздал на концерт.

Вы – Представители кафе „У Бобра”

Ваша цель: 1) найти/придумать аргументы на то, что вы не должны платить за последний концерт, на который АОХ опоздал 2) провести переговоры с представителями Менеджмента Автора Одного Хита (попробуйте тоже найти аргументы в тексте песни).

Вы не хотите выплачивать 400 000 рублей за концерт! Вы вообще не хотите платить за этот концерт! Ваше минимум для выполнения задания – вы максимально можете заплатить 200 000 рублей.

Aneks 2

Ankieta:

ANKIETA EWALUACYJNA, kurs PNJR 2017/2018, III ROK, Filologia rosyjska z j. ang.

Prowadzący zajęcia:

1. Proszę odpowiedzieć na pięciostopniowej skali, w jakim stopniu odbyty kurs spełnił Pani/Pana oczekiwania?

Bardzo dobrze	Dobrze	Średnio	Wystarczająco	Niewystarczająco
1	2	3	4	5

2. Jak ocenia Pani/Pan przydatność materiałów przekazanych na zajęciach z PNJR pod względem zgodności z kartą kursu?

Bardzo dobrze	Dobrze	Średnio	Wystarczająco	Niewystarczająco
1	2	3	4	5

3. Proszę ocenić, w jakim stopniu w czasie trwania kursu rozwinęła Pani/Pan następujące sprawności językowe:

MÓWIENIE (nawiązanie rozmowy, odpowiedź na pytania, wypowiedź na dany temat, zabranie głosu w dyskusji, komentarz do sytuacji)

(1 – zdecydowanie rozwinęłam/rozwinęłam, 2 – raczej tak, 3 – średnio, 4 – raczej nie, 5 – zdecydowanie nie rozwinęłam / nie rozwinęłam)

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

ŚLUCHANIE ZE ZROZUMIENIEM (edukacyjne materiały audio, autentyczne materiały audio-wideo)

(1 – zdecydowanie rozwinęłam/rozwinęłam, 2 – raczej tak, 3 – średnio, 4 – raczej nie, 5 – zdecydowanie nie rozwinęłam / nie rozwinęłam)

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

CZYTANIE ZE ZROZUMIENIEM (rozumienie sensu dłuższych i krótkich tekstów, umiejętność podsumowania tekstu)

(1 – zdecydowanie rozwinęłam/rozwinęłam, 2 – raczej tak, 3 – średnio, 4 – raczej nie, 5 – zdecydowanie nie rozwinęłam / nie rozwinęłam)

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

PISANIE (umiejętność tworzenia spójnych leksykalnie i stylistycznie różnych wypowiedzi pisemnych)

(1 – zdecydowanie rozwinęłam/rozwinęłam, 2 – raczej tak, 3 – średnio, 4 – raczej nie, 5 – zdecydowanie nie rozwinęłam / nie rozwinęłam)

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

4. Jak ocenia Pani/Pan przydatność informacji zwrotnej od prowadzącego w czasie trwania kursu (wskazówki, kolokwia, odpowiedź ustna, prace pisemne?)

Bardzo przydatna	Przydatna	Umiarkowanie	Wystarczająco	Niewystarczająca
1	2	3	4	5

5. Jak ocenia Pani/Pan różnorodność materiałów i form przekazywania treści na zajęciach z PNJR w tym semestrze?

Bardzo różnorodne	Różnorodne	Średnio	Wystarczająco	Niewystarczająco
1	2	3	4	5

6. Jak ocenia Pani/Pan przydatność materiałów przekazywanych na **platformie e-learningowej**?

Bardzo	Raczej przydatne	Średnio	Wystarczająco	Niewystarczająco
1	2	3	4	5

7. Czy przed przystąpieniem do tego kursu odczuwała Pani/odczuwał Pan na zajęciach stres przed mówieniem po rosyjsku (barierę językową)?

(1 – zdecydowanie tak, 2 – raczej tak, 3 – średnio, 4 – raczej nie, 5 – zdecydowanie nie)

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

8. Proszę ocenić swój poziom stresu związany z mówieniem po rosyjsku na zajęciach/barierę językową po zakończeniu tego kursu.

(1 – zdecydowanie boję się odczuwać po rosyjsku, 2 – raczej odczuwam stres, 3 – średnio, 4 – raczej się nie boję, 5 – zdecydowanie nie odczuwam stresu)

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

9. Jeśli poziom stresu związany z mówieniem po rosyjsku na zajęciach uległ zmianie, to proszę napisać, co miało na to największy wpływ.

10. Proszę ocenić, czy zajęcia z PNJR w tym semestrze miały wpływ na rozwój Pani/Pana następujących kompetencji społecznych:

KOMUNIKATYWNOŚĆ (komunikacja w grupie, autoprezentacja, umiejętność korzystania z zasobów grupy, zasobów kolegów, umiejętność pracy zespołowej, pracy w grupach)

TAK	NIE
-----	-----

Jeśli tak – co wspierało rozwój tych kompetencji? / Jeśli nie – czego brakowało na zajęciach?

.....

ASERTYWNOŚĆ (umiejętność wyrażania siebie, swojego zdania na dany temat, odrębnej opinii)

TAK	NIE
-----	-----

Jeśli tak – co wspierało rozwój tych kompetencji? / Jeśli nie – czego brakowało na zajęciach?

.....

TWÓRCZE PODEJŚCIE DO ZADAŃ (poszukiwanie własnych odpowiedzi, zaangażowanie i motywacja)

TAK	NIE
-----	-----

Jeśli tak – co wspierało rozwój tych kompetencji? / Jeśli nie – czego brakowało na zajęciach?

.....

EMPATIA (tworzenie atmosfery bezpieczeństwa i wzajemnego szacunku, tworzenie dobrej przestrzeni do uczenia się dla wszystkich członków grupy)

TAK	NIE
-----	-----

Jeśli tak – co wspierało rozwój tych kompetencji? / Jeśli nie – czego brakowało na zajęciach?

11. Jakie inne kompetencje społeczne rozwinęła Pani / rozwinął Pan na zajęciach z PNJR w tym semestrze?
12. Co najbardziej wpływało na Pani/Pana motywację do pracy w czasie trwania kursu?
13. Jakie jest Pani/Pana największe osiągnięcie z PNJR w tym semestrze?
14. Co dla Pani/Pana było największą wartością na zajęciach PNJR?
15. Co według Pani/Pana można jeszcze ulepszyć/uwzględnić w kolejnych kursach PNJR?

Dziękujemy za wypełnienie ankiety!

Bibliografia

- Chmielecka Ewa. 2010. *Kompetencje personalne i społeczne*. W: *Autonomia programowa uczelni. Ramy Kwalifikacji dla szkolnictwa wyższego*. Red. Chmielecka E. Warszawa: Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego: 139–146.
- Chrost Marzena. 2012. *Kompetencje emocjonalne i społeczne młodzieży*. Kraków: WAM.
- Goleman Daniel. 1997. *Inteligencja emocjonalna w praktyce*. Poznań: Media Rodzina.
- Jakubowska Urszula. 1996. *Wokół pojęcia „kompetencja społeczna” – ujęcie komunikacyjne*. „Przegląd Psychologiczny” nr 39: 29–40.
- Okoń Wincenty. 2003. *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”.
- Podlacha Magdalena. 2015. *Miejsce e-learningu we współczesnych metodach nauczania*. W: *Echa Ideatorium. Z doświadczenia nauczycieli akademickich, uczestników 2. Konferencji Dydaktyki Akademickiej „Ideatorium” na Wydziale Biologii Uniwersytetu Gdańskiego*. Gdańsk: Uniwersytet Gdański: 113–125.
- Siek-Kozub Teresa. 1995. *Gry, zabawy i symulacje w procesie glottodydaktycznym*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe WAM.
- Tomorowicz Agnieszka. 2011. *Struktura kompetencji społecznych w ujęciu interakcyjnym*. „Psychiatria” t. 8, nr 3: 91–96.
- Źródła internetowe
- Chmielecka Ewa. *Edukacja dla społeczeństwa mądrości*. (online) http://e-edukacja.net/czwarta/_referaty/sesja_1/01_e-edukacja.pdf (dostęp 27.05.2018).
- Kompetencje społeczne – dlaczego warto uczyć ich w szkole*. Wywiad z Markiem Smulczykiem. (online) <http://fcedu.pl/kompetencje-spoeczne-dlaczego-trzeba-ich-uczyc/> (dostęp 18.05.2018).
- Kubryń Maciej. *Krajowe Ramy Kwalifikacji. Krok po kroku. Poradnik*. (online) <https://sspw.pl/sites/default/files/files/KRK.pdf> (dostęp 27.05.2018).
- Piowarczyk Anna. 2015. *Rozwijanie kompetencji społecznych na lektoracie w szkole wyższej. „e-mentor” nr 1 (58): 12*. (online) <http://dx.doi.org/10.15219/em58.1152> (dostęp 27.05.2018).

Summary

Children should be seen but not heard?

How to create social and linguistic competencies in the process of learning Russian

In the modern world, foreign languages are a tool being used in work by many young persons, and as a consequence – students are interested in the practical knowledge of a foreign language. There are not many useful tools to learn Russian on the market, and those available do not satisfy the needs, so we use different methods in the process of teaching – exercises with the elements of competition, games and its mechanics (e.g. our original project of a language game, city language game). It allows us to watch to which extent students are aware of group processes they participate in, and how those processes influence their motivation to learn a foreign language. The results of our research show that the methods we use have the impact on the social competencies of students and the effect they have on each other is linked directly with their motivation to improve their language skills. It is crucial to recognise the impact of group processes on a person, because when these processes are efficiently managed they become a useful tool in planning the strategy of teaching in order to improve students' efficiency in obtaining their goals. However, the group influence on a single person and the facilitation are not new issues, they are still interesting and requiring new research.

Key words: social competencies, linguistics competencies, group processes in learning Russian, motivation, facilitation

Kontakt z Autorkami:

joanna.darda-gramatyka@up.krakow.pl

gabriela.sitkiewicz@up.krakow.pl